Instytut Pamięci Narodowej - Rzeszów

https://rzeszow.ipn.gov.pl/pl8/aktualnosci/177169,160-rocznica-Powstania-Styczniowego-1863-2023-Krasne-31-stycznia-2023.html
20.04.2024, 15:26

160. rocznica Powstania Styczniowego 1863-2023 – Krasne, 31 stycznia 2023

160. ROCZNICA
WYBUCHU

160. ROCZNICA
WYBUCHU

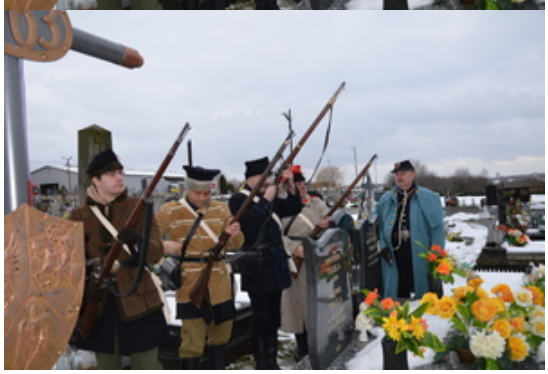

EUGENIUSZ BRYŁA

EUGENIUSZ BRYŁA

Obchody 160. rocznicy wybuchu Powstania Styczniowego w Krasnem zapoczątkowało spotkanie z młodzieżą w szkole, gdzie odbyła się żywa lekcja historii przeprowadzona przez dr. Piotra Szopę z udziałem grupy rekonstrukcyjnej.

Rozdano także uczniom nagrody za udział w konkursach recytatorskim i plastycznym, które wręczył m.in. dr hab. Dariusz Iwaneczko, dyrektor IPN Oddział w Rzeszowie oraz wójt Gminy Krasne Wilhelm Woźniak oraz dyrekcja szkoły.

Ze szkoły uczniowie i zaproszeni goście udali się w pochodzie do kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP na uroczystą Mszę św. pod przewodnictwem ks. bp. Jana Wątroby, ordynariusza diecezji Rzeszowskiej. Po zakończeniu Mszy św. dr Piotr Szopa, naczelnik OBUWiM w Rzeszowie przybliżył sylwetkę rtm. Jana Newlin Mazarakiego.

Z kościoła uczestnicy udali się na cmentarz parafialny, gdzie poświęcono Krzyż Powstańcy na grobie rotmistrza. W uroczystości wzięła udział wnuczka rtm. Jana Newlin Mazarakiego Maria oraz prawnuczka Barbara Mazaraki, poseł na Sejm RP Teresa Pamuła, przedstawiciele władz samorządowych, poczty sztandarowe, a także lokalna społeczność.

JAN NEWLIN MAZARAKI (1840–1922) – rotmistrz kawalerii narodowej w Powstaniu Styczniowym, rządca majątków ziemskich, rotmistrz weteran WP. Urodził się 16 września 1840 roku w Hebdowie (niektóre źródła wskazują na m. Kowala) w powiecie miechowskim. Syn Franciszka (1812–1896), ziemianina, byłego oficera Wojsk Polskich, Powstańca Listopadowego i członka organizacji narodowej w Powstaniu Styczniowym, i Eleonory z d. Łagowska (1816–1892). 1858 roku ukończył Gimnazjum w Kielcach. W 1860 roku wstąpił do służby wojskowej w armii rosyjskiej. Jako oficer służył w 3 pułku dragonów nowosybirskich stacjonującym w Kielcach. Należał do konspiracyjnej organizacji „czerwonych”.

10 lutego 1863 roku w Stopnicy zdezerterował z wojska rosyjskiego. Przekroczył granicę i udał się do Krakowa. Zaciągnął się do oddziału pułkownika Józefa Grekowicza. Przeszedł z nim na teren Królestwa. 5 kwietnia 1863 roku wziął udział w zwycięskiej bitwie oddziału pod Szklarami. Niedługo potem z oddziałem Grekowicza pod naporem przeważających sił rosyjskich wycofał się do Galicji, gdzie został aresztowany przez Austriaków. Jako królewiakowi i dezerterowi groziło mu rozstrzelanie, gdyby został przekazany Rosjanom. Dlatego musiał uciekać. W Bochni udał chorego. Umieszczony w miejscowym szpitalu, pierwszej nocy wyskoczył z okna sali na pierwszym piętrze i zbiegł. W początkach maja 1863 roku dotarł z powrotem do Królestwa i wstąpił do konnego oddziału Aleksandra Rogalińskiego. Oddział ten połączył się z siłami pułkownika Kazimierza Błaszczyńskiego „Bończy”. W oddziale „Bończy” był dowódcą szwadronu. 18 czerwca 1863 roku pod Górami koło Pińczowa został postrzelony w lewy bok i ranny piką kozacką w prawą rękę. Leżąc na pobojowisku, udawał zabitego, gdy Kozacy dobijali rannych. Po bitwie udało mu się dotrzeć do rodziców mieszkających nieopodal.

Po wyleczeniu wstąpił do oddziału pułkownika Zygmunta Chmieleńskiego, który mianował go porucznikiem i dowódcą 1 plutonu kawalerii. 6 lipca 1863 roku wziął udział w zwycięskim boju pod Janowem, gdzie Chmieleński zaskoczył Moskali. Uderzył na dwie roty piechoty i sotnię Kozaków, rozgromił je i zmusił do ucieczki. Następnie uczestniczył w zwycięskich bitwach z oddziałem generała Ksawerego Czengierego pod Rudnikami (28 lipca 1863 r.) i Obiechowem (14 sierpnia 1863 roku), gdzie zadano Rosjanom poważne straty. 18 sierpnia 1863 roku w bitwie pod Białą został ranny bagnetem i pałaszem w prawe biodro. 3 września 1863 roku w bitwie pod Przedborzem został ciężko ranny. Otrzymał postrzał w pierś i lewą rękę. Przewieziony do Krakowa, leczył się tam przez kilka tygodni. Po wyleczeniu ran, w początkach listopada 1863 roku wrócił do oddziału. Bił się pod Strojnowem (4 listopada 1863 r.), a w potyczce pod Raczycami był cięty pałaszem w lewą dłoń.

12 listopada 1863 roku został mianowany przez generała Józefa Hauke-Bosaka rotmistrzem w pułku jazdy krakowskiej i odkomenderowany do formowania oddziału konnego. W trzy tygodnie uformował oddział 180 konnych. Dowodząc nim, walczył w powiatach miechowskim, olkuskim i kieleckim. Pod Szczekocinami urządził udaną zasadzkę na sotnię Kozaków. 31 stycznia 1864 roku, pod Sędziszowem, będąc z garstką dwudziestu konnych, został napadnięty przez około pięćdziesięciu Kozaków. Stracił kilku zabitych i rannych, ale uszedł Kozakom. Ostatnią zwycięską potyczkę stoczył 26 marca 1864 roku w folwarku Rajsko. Na drugi dzień spotkał się w Dzierzkowie z ojcem i okolicznymi obywatelami, którzy poinformowali go, że oddziały powstańcze zostały rozbrojone lub rozpuszczone do domów, a generał Józef Hauke-Bosak wyjechał za granicę. Na skutek tej wiadomości rozwiązał oddział. Sam przebrany za chłopa ukrywał się po lasach i chałupach chłopskich. W maju 1864 roku udało mu się przejść granicę pruską. Dotarł do Wrocławia, a następnie do Wiednia, gdzie zamieszkał.

W 1866 roku na stałe osiedlił się w Galicji. Pracował jako rządca w majątku Drohojów pod Przemyślem. Od 1893 roku był rządcą dóbr Adama Jędrzejowicza w Zaczerniu pod Rzeszowem. W 1905 roku został dzierżawcą majątku Krasne koło Rzeszowa, będącego własnością ordynacji Potockich z Łańcuta. W dniach 26 i 27 lipca 1891 roku uczestniczył w zjeździe założycielskim filii Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Uczestników Powstania Polskiego 1863–64 w Rzeszowie. Od 1893 roku był donatorem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Rzeszowie. W 1896 roku został rzeczoznawcą w Sądzie Obwodowym w Rzeszowie jako zaprzysiężony taksator dóbr. W 1911 roku został rzeczoznawcą Sądu Krajowego w Krakowie dla oszacowania większych posiadłości gruntowych, lasowych i realności.

W niepodległej Ojczyźnie po przeprowadzonym postępowaniu kwalifikacyjnym otrzymał potwierdzenie posiadanego w Powstaniu Styczniowym stopnia rotmistrza i został wprowadzony do Imiennego Wykazu Weteranów Powstań Narodowych 1831, 1848 i 1863 roku – pozycja 1420). Za bohaterstwo w Powstaniu Styczniowym został odznaczony Orderem Virtuti Militari V klasy numer 4301 (26 stycznia 1922 r.). Był dekorowany przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego na stokach Cytadeli Warszawskiej, 5 sierpnia 1921

roku – w 57 rocznicę stracenia członków Rządu Narodowego, Romualda Traugutta i jego towarzyszy. W wolnej Polsce został zaliczony w poczet honorowych oficerów stacjonującego w Rzeszowie 20 pułku ułanów i otrzymał decyzją Ministerstwa Spraw Wojskowych prawo noszenia barw i odznak pułkowych. Uczestniczył we wszystkich uroczystościach pułkowych. Jako najstarszy wiekiem kawaler Orderu Virtuti Militari, dokonywał osobiście dekoracji tym odznaczeniem żołnierzy pułku.

Zmarł 4 maja 1922 roku w Krasnem. Spoczywa na miejscowym cmentarzu.

Żonaty z Aleksandrą z d. Reklewska. Mieli czworo dzieci: Władysława (1870–1952), absolwenta UJ, lekarza, oficera armii austriackiej; Michała (1873–1919), oficera artylerii, urzędnika Namiestnictwa we Lwowie; Różę (1876–1934); Franciszka (1878–1947), absolwenta UJ i Akademii Rolniczej w Dublanach, legionistę, majora WP. Po śmierci żony Aleksandry, ożenił się z jej siostrą Michaliną Reklewską. Miał z nią dwóch synów: Mariana (1896–1956), majora artylerii WP i Aleksandra (1901–1964), absolwenta SGGW, mgr inż. leśnika, wykładowcę w Wyższej Szkole Rolniczej w Krakowie.

Jego brat Aleksander (1842–1920) walczył w Powstaniu Styczniowym w pułku jazdy krakowskiej.

Pozostawił pamiętniki. Za jego życia ukazały się ich fragmenty: *Bitwa w Górach dnia 26 czerwca 1863* w rocznicowym wydawnictwie *W czterdziestą rocznicę Powstania Styczniowego 1863–1903*, przedrukowane następnie w tygodniku „Rzeszowianin”, numery 28–30 w 1903 roku. W „Głosie Narodu” nr 21 w 1938 roku ukazał się kolejny fragment: *Z pamiętnika oficera r. 1863. Potyczka z kozakami i egzekucja*. Całość pamiętników ukazała się w 1999 roku pt: *Pamiętnik i wspomnienia*.

Źródło: Bogusław Szwedo, Powstańcy Styczniowi odznaczeni Orderem Wojennym Virtuti Militari, s. 71-73.

PLIKI DO POBRANIA

Zaproszenie na obchody 160. rocznicy Powstania Styczniowego do Krasnego (pdf, 982.3 KB)
16.01.2023 12:00